

Ett färgsprakande bidrag till judiskt liv i Norge

BOKRECENSION

DOI: <https://doi.org/10.30752/nj.138289>

Cora Alexa Døving (red.): **Jødisk: Identitet, praksis og minnekultur** (Oslo: Universitetsforlaget, 2022), 344 sidor.

’Trønderkoscher’, inhyrda *mobelim*¹ från London och flickor som leder den avslutande ’vekselsangen’² i det ortodoxa Oslo. Det är några exempel på vad vi blir inbjudna till i boken *Jødisk: Identitet, praksis og minnekultur*. För inom det vackra turkosa omslaget med ett färgsprakande granatäpple på framsidan behandlas något så pass ovanligt inom judaistiken som judiskt liv – alltså *levande* judar. För inte så länge sedan skrev författaren Dara Horn det kontroversiella att ”people love dead Jews”, och även inom forskningen kan vi se hur de flesta verk handlar om Förintelsen eller judar någon gång för länge sedan. Men med *Jødisk* lägger Døving med kollegor istället till ett välbehövt bidrag i det korta pågående samtalet om vad det innebär att vara och leva judiskt i Norden i vår samtid.

Genom tre huvudteman tas läsaren igenom *Jødisks* breda omfång: ”Majoritetssamhället,

- 1 *Mobel* är den specialist som utför *brit milab*, omskärelse av pojkar på den åttonde dagen.
- 2 Mer känd som ”Anim Zemirov” eller ”Shir HaKavod” och reciteras ofta i ashkenasiska synagogor i slutet av sabbatsmorgonens gudstjänst.

praktiker och interna förhandlingar”; ”Religiösa institutioner och judiskt liv”; och ”Med Förintelsen som bakgrund: minneskultur och historiemedvetenhet”. Inom dessa rymms bokens tio kapitel författade av Vibeke Kieding Banik, Marie Ebersson Degnes, Ida Marie Høeg, Gunnar Haaland, Claudia Lenz, Nora Stene, Cathrine Thorleifsson och Cora Alexa Døving, där den sistnämnda fungerat som huvudförfattare och redaktör. Flera av författarna släpper även in oss

i deras egen relation till det judiska, bland annat Døving berättar om att själv tillhöra den så kallade tredje generationen utan att ha haft någon starkare judisk förankring, och Haaland låter oss veta om sina många år av sporadiskt gudstjänstdeltagande i synagogan. En sådan transparent situation som forskare blir både en styrka för studien och en fördel för läsaren, likaväl något som blivit vanligare inom judaistiken i samband med att kunskap kommit att betraktas som något som forskaren är en medskapare i snarare än en fluga på väggen.

Till grund för boken ligger forskningsprojektet "Negotiating Jewish Identity: Jewish Life in 21st Century Norway", under ledning av Senter for studier av Holocaust og livssynsminoriteter där stora mängder data samlats in både genom intervjuer, deltagande observation och enkäter. Kanske är det därför minneskultur kopplat till Förintelsen utgör så mycket som en av bokens tre huvudteman. En positiv överraskning metodologiskt är att urvalet av 'norska judar' också utgjorts av judar som inte är medlemmar i någon församling, det vill säga en grupp som sällan representerats i studier om judiskt liv. På så sätt stryker man ett streck över det likhets-tecken som ofta görs mellan 'jude' och 'medlem i en judisk församling'. Förhoppningsvis får denna boks rika material ligga till grund för fler studier om samtida judiskt liv i Norge framöver.

I flera av kapitlen skapar författarna en förståelse för judiskt liv genom att titta på just judiska institutioner. I del två ges vi till exempel mycket omfattande beskrivningar av det organiserade judiska livet genom Det Mosaiske Trossamfund, Det Jødiske Samfund i Trondheim såväl som museum och kulturfestival. Här får vi följa med främst på de traditionella knytpunkterna för att leva judiskt: högtider, gudstjänst och församlingsliv. Men vi nås också av den viktiga insikten

att norska judar, liksom många andra, kan känna tillhörighet och exkludering simultant vilket porträtteras gripande genom nyare norsk-judars berättelser av att integreras i församlingarna. Detta blir en viktig påminnelse om att man idag inte bara är norsk och jude, utan kanske även israel, östeuropé eller något annat i en slags hypermångfald där flera identiteter flätas samman i vår snabbt föränderliga samtid.

I del tre behandlas det utmärkande norska arvet av Förintelsen genom intervjuer med tredje generationen, en belysning av inrättandet av snubbelstenars betydelse runtom i Norge såväl som en kartläggning av medieturer kring det norska majoritetssamhällets roll gentemot den judiska minoriteten under krigstiden. Inom denna avslutande del handlar vissa avsnitt möjligtvis mindre om hur det är att vara judisk, och mer om hur det är att vara norsk i relation till landets judiska minoritet.

Det mest nydanande inslaget erbjuds i några av bokens första kapitel som går in på mikronivå, där vi kommer nära in på de djupa berättelserna. Här får vi följa judiska föräldrar i valet att omskära sina söner eller inte, där det förhandlas mellan vad som känns meningsfullt och vad som är möjligt. Vi får en inblick i mötesplatser för unga norska judar där en medlem på en gruppresa utbrister "här är vi inte religiösa" men skålar i israeliskt koshervin och sjunger om ett Jerusalem av guld. En äldre kvinna beskriver tillika hur hon länge var judisk i hemmet och någon annan i det offentliga, men hur de två världarna senare sammanflätats. Genom dessa berättelser, där judiskhet är flexibelt, vardagligt, föränderligt och ibland även motsägelsefullt läggs ett första viktigt bidrag i hur så kallad *levd religion* ser ut i det judiska Norge, även utanför församlingslivet.

Ett avslutande kapitel för att knyta samman och därmed försöka svara på vad det

betyder att vara jude i Norge idag är något som saknas. Däremot har författarna genom tio kapitel lärt oss att det är en fråga med många svar, och kanske kan avsaknaden av detta avslut tolkas som att samtalet fortfarande pågår. Tack vare *Jødisk* vet vi nu vad det *kan* betyda att vara norsk jude – men att det beror på och är mångfacetterat. Något som däremot kan konstateras är att projekt Minhag Finland³ inte längre är ensamt ledande på fältet samtida judiskt liv i Norden där nu intressant nog de två nordiska länderna med de allra minsta judiska populationerna fått ett rejält försprång.

Det stämmer som Døving skriver i kapitel ett att den judiska minoriteten är underforskad på, trots att den perfekt passar mallen för vad som bör vara intressant för sociologisk forskning. För oss som studerar samtida judiskt liv är det ingen ny vetskap hur långt man behöver sträcka sig för att samla ihop till ett gediget tidigare forskningskapitel där det mesta kommer från USA eller Israel – en verklighet långt ifrån den nordeuropeiska. Nu är det dags för svenska och danska forskare att skynda på för att hinna med i denna glädjande utvidgning av kunskap om att vara jude här och nu. Tills dess lägger jag med glädje till *Jødisk* som ett viktigt bidrag högt upp på listan. ■

HANNA NIR

Doktorand i religionssociologi
Uppsala universitet

Referenser

Horn, Dara. 2021. *People Love Dead Jews: Reports from a Haunted Present* (New York: W.W. Norton & Company).

- 3 För vidare information om forskningsprojektet Minhag Finland: <<https://www.abo.fi/nyheter/judiska-identiteter-och-deras-granser-i-dagens-finland-minhag-finland/>>.